

РЕЦЕНЗІЯ

на монографію Засекіної Л., Засекіна С., Шевчук О.
«Психолінгвістичний підхід до травматичної пам'яті». Beau
Bassin: LAP LAMBERT Academic Publishing, 2017. 244 с.
ISBN 978-6133997486

Складна травматична пам'ять — це, на жаль, один з очевидних психогенетичних спадків української нації, поряд з усіма нашими духовними надбаннями. Численні історичні перипетії, тривалі століття колоніального поневолення і фактичної відсутності власної державності супроводжувалися неминучим фізичним, психічним, психологічним, духовним гнобленням та знищенням мільйонів українців. І навіть здобуття наприкінці ХХ століття такої омріяної державної незалежності не вирішило всіх проблем і не дало змоги повною мірою досягти історично поставлених цілей. На зміну зовнішньому поневоленню прийшли численні кризи внутрішнього становлення молодій державі, що є наслідком цілої низки зовнішніх і внутрішніх чинників у їх переплетінні — політичних, економічних, релігійних. А декілька років тому до них додалася ще й така несподівана для миролюбного українства, проте така реальна і підступна війна, нав'язана чужими імперськими амбіціями. Отож, актуальність теми монографії, з одного боку, обумовлюється очевидно хронічною психотравматизацією української нації, як і низки інших націй по всьому світу.

З іншого боку, зазначена актуальність та своєчасність пов'язана з потужним потенціалом психолінгвістики як сучасної міждисциплінарної галузі наукових досліджень, з усіма її новітніми теоретичними напрацюваннями й потужним емпіричним інструментарієм. Адже психолінгвістика дає змогу вивчати особистість і різні аспекти її психіки через, власне, основний соціокультурний чинник особистісного формування, творення і перетворення — через мову.

Автори такого цікавого дослідження ставлять за мету теоретичне обґрунтування й емпіричне вивчення особливостей травматичної пам'яті та психолінгвістичних засобів її реорга-

нізації. Зазначена мета реалізується через логічно вибудовану сукупність розділів монографії, яких налічується три.

Зокрема у першому розділі «Теоретико-методологічні основи дослідження травматичної пам'яті» здійснюється послідовний аналіз поняття «травматична пам'ять». На основі опрацювання різних психологічних підходів і напрямів виведено робочу дефініцію травматичної пам'яті як психічного процесу в межах норми, а саме: як психічного процесу і результату відображення, збереження та відтворення реорганізованого травматичного досвіду, який складається зі спогадів про осмислені й інтелектуалізовано прожиті травматичні події. Зазначена дефініція вказує на інтелектуальне поле своєї розробки авторами монографії, що перебуває у рамках когнітивної психологічної парадигми. Відповідно у першому розділі детально аналізуються когнітивні моделі репрезентації знань як основа травматичної пам'яті. За результатами їх узагальнення здійснюється обґрунтоване теоретичне припущення, що травматична пам'ять складається із пропозиціональних мереж, які включають інформацію про травматичні стимули, семантичну інформацію, притаманну цим стимулам, інформацію про реакцію на ці стимули та програму дій у разі повторного їх виникнення. Найбільший авторський здобуток, висвітлений у даному розділі монографії, — це сконструйована пропозиціональна модель травматичної пам'яті, яка, між іншим, чітко візуалізована у вигляді структурної схеми (с. 56), що вигідно робить таку модель більш доступною для сприйняття та розуміння.

У другому розділі «Емпіричне дослідження психологічних особливостей індивідуальної травматичної пам'яті» здійснюється, насамперед, обґрунтування вибору конкретних методів зазначеного дослідження. З метою вивчення особливостей травматичної пам'яті використано розлогий спектр методів і методик: метод автобіографічного наративу і психографологічний аналіз, «Міссісіпська шкала для оцінки посттравматичних стресових реакцій» Н. М. Кеана, Дж. М. Кедала та К. Л. Тейлора, методика Л. Ф. Бурлачука та Е. Ю. Коржової «Психологічна автобіографія», персональний питальник Г. Ю. Айзенка (EPQ), багатофакторний особистісний питальник Р. Б. Кет-

тела «16 PF», питальник суб'єктивної локалізації контролю С. Р. Пантелеева та В. В. Століна. Вибірку склали здобувачі вищої освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки загальною чисельністю 206 осіб.

За результатами дослідження встановлено, між іншим, що із діагностичною метою у контексті заявленої проблеми доцільно використовувати психолінгвістичні показники середнього розміру речення (у травматичних текстах він звичай більше, ніж шість-дев'ять слів) і коефіцієнт логічної зв'язності, який у таких текстах також значно перевищує показники норми. З'ясовано, що, описуючи пережиту психотравматичну подію, людина найбільшою мірою звертає увагу на своє ставлення до неї, дії та думки, які були на момент травматизації та після нього. З усім тим, більшість досліджених респондентів назагал налаштовані оптимістично, більшу увагу приділяють минулому позитивно-забарвленому досвіду, отже, як підсумовують автори, існує схильність витіснити негативний біографічний досвід. А це теж потребує свого психологічного опрацювання.

Цікавим та значущим емпіричним надбанням Л. Засекіної, С. Засекіна та О. Шевчук є розкрита у цьому розділі складна кореляційна картина співвідношення між різними показниками індивідуальної травматичної пам'яті, а також ними й особистісними властивостями студентів. Таке дослідження дало змогу авторам стверджувати про цілу низку особистісних предикторів, які сприяють набуттю травматичною пам'яттю статусу нормального психологічного явища, а саме: адекватну самооцінку, екстравертованість, комунікабельність, високий інтелект, емоційну стійкість, експресивність, високу нормативність поведінки, сміливість, прямотинійність, впевненість, високий самоконтроль і, з усім тим, розслабленість і підозрілість. Наприкінці розділу в контексті розробленої пропозиційної моделі здійснено узагальнення системи кореляційних взаємозв'язків між структурними елементами пропозиції відповідного тематичного наративу, психолінгвальними та автобіографічними особливостями, рівнем ПТСР та продіагностованими індивідуально-особистісними рисами респондентів.

Отримані результати дали змогу авторам логічно і послідовно перейти до третього розділу роботи — «Реорганізація індивідуальної травматичної пам'яті за допомогою психолінгвістичних засобів». При цьому як відповідний засіб психодіагностики та реорганізації травматичної пам'яті розглядається автобіографічний нарратив у двох його різновидах — усному та письмовому. Розділ має цільову практичну спрямованість. Зокрема Л. Засекіна, С. Засекін та О. Шевчук пропонують чіткі критерії для первинного розподілу осіб, котрі потребують психологічної допомоги, на певні специфічні групи зі своїми особливостями; описують головні кроки психолога при роботі з психологічною травмою; формулюють «хороші», тобто функціональні запитання фахівця, що працює у рамках нарративного підходу; а для збільшення наочності викладу власних думок та обґрунтування пропозиціональної моделі аналізу пропонують тематичний розбір конкретного автобіографічного нарративу.

Отже, монографія може бути рекомендована для ознайомлення і використання у роботі фахівців — практичних (у системі освіти) і клінічних, сімейних психологів, при здійсненні ними попередньої психодіагностики та індивідуального консультування потенційно уразливих для ПСТР груп клієнтів. В умовах сьогодення це стосується, насамперед, необхідності надання кваліфікованої та науково обґрунтованої психологічної допомоги учасникам бойових дій та їх сім'ям, внутрішнім переселенцям, як і усім тим, хто переніс COVID-19 у важкій формі або просто перебував чи продовжує перебувати у вимушеному стані соціальної ізоляції.

РЕЦЕНЗЕНТ: **Наталія Савелюк**, доктор психологічних наук, доцент кафедри психології Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.